

JUDr.Ladislav Feierabend

**OBILNÍ MONOPOL,
JEHO STAV A DNEŠNÍ ÚKOLY**

1624.

SBÍRKA PŘEDNÁŠEK
pořádaných
ČESKOU SPOLEČNOSTÍ NÁRODOHOSPODÁŘSKOU
v období 1937-38.

V.

Obilní monopol, jeho stav a dnešní úkoly.

Přednesl

JUDr. LADISLAV FEIERABEND

ve schůzi společnosti
dne 22. listopadu 1937 v Praze.

CENA Kč 450. .

V PRAZE 1937.

Nákladem České společnosti národohospodářské v Praze.
Tiskem Pražské akciové tiskárny v Praze II., Lützowova 3.
V komisi knihkupectví Fr. Řivnáče, Praha-Příkopy 24.

13 obil. mon. - kn

1042

175 / 38 F 1624.

ZF191

KNIHOVNA
VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
Nám. W. Churchilla 4
130 67 Praha 3 - Žižkov

Máme-li dobře rozuměti celému komplexu složitých problémů kolem obilního monopolu, musíme si předem jasně uvědomiti několik fakt.

Provádění obilního monopolu neponechala si státní správa ve svých rukách. Nevytvořila žádný nový úřad k jeho provádění (jako na př. při tabákovém monopolu), nýbrž svěřila jej do rukou za tím účelem a veřejnoprávní normou vytvořené akciové společnosti s kapitálem 50 milionů Kč, zvané Československá obilní společnost. Paragraf 1. stanov Společnosti, které byly vydány jako součást vládního nařízení z 13. července 1934, jímž byla zřízena, ustanovuje zcela jasně: „K provádění úkolů, stanovených vládním nařízením ze dne 13. července 1934, č. 137 Sb. z. a n. o úpravě obchodu s obilím, moukou, mlýnskými výrobky a některými krmivy *zřizuje se Československá obilní společnost jako akciová společnost.*“

Kdyby zřízení Společnosti bylo závislé na vůli akcionářů, musel by § 1 zníti, že k provádění oněch úkolů *bude zřízena* neb *utvořena*.

V tisku se totiž vyskytly zprávy, že Čsl. obilní společnost právně neexistovala před zápisem firmy do obchodního rejstříku, ježto teprve ten může míti konstitutivního účinku.

Je to nesprávné i z jiného důvodu. § 8 cit. vládního nařízení ustanovuje, že den, kdy Společnost zahájí svoji činnost, určí a vyhlásí v Úředním listě republiky československé ministerstvo zemědělství. To se stalo vyhláškou ze dne 14. července 1934, v níž ministerstvo zemědělství ustanovilo jako den, jímž Společnost zahájila činnost, den 17. července 1934. Kdyby zákonodárce byl pokládal Československou obilní společnost za společnost, pro kterou neplatí žádná výjimka z předpisů, platných jinak pro akciové společnosti, byl by musel v § 8 cit. vládního nařízení ustanoviti — s ohledem na čl. 211 obch. zák. — že ministerstvo zemědělství může určit den, kdy Českosloven-

ská obilní společnost zahájí svoji činnost, teprve některým dnem následujícím po zápisu firmy Čsl. obilní společnosti do obchodního rejstříku.

Ostatně Společnost byla zapsána rozhodnutím Vrchního soudu v Praze dne 21. července 1937 výslovně s tím, že právně existuje od 14. července 1934.

Československou obilní společnost vytvořili zájemci na obilním obchodu interesovaní. Jednak zemědělské družstevnictví, sdružené v Centrokooperativu, representované 12 svazy, jednak čtyři spotřebitelské družstevní organizace, spojené v Zájmové sdružení družstev, dále organizace mlynářské, zastupující všechny stavy mlynářské industrie a mlynářského řemesla, a konečně organizace soukromého nebo t. zv. legitimního obchodu.

Tyto čtyři skupiny zájemců, z nichž první zemědělská má 40% kapitálu a vlivu ve správní radě a ostatní po 20%, tvoří organizační kostru obilního monopolu.

Žádná skupina sama o sobě nemá rozhodujícího vlivu. Správní rada rozhoduje sice většinou hlasů mimo případ stanovení dovozních kvót, ale nutnost vzájemného dorozumívání mezi skupinami dána je tím, že do předsednictva Společnosti, které vyřizuje v důsledku plné moci správní rady většinu záležitostí, vysílá každá skupina jednoho místopředsedu, jenž podle platných zvyklostí nemůže býti proti své vůli přehlasován.

A že duch demokratického kompromisu, který chce uspokojiti všechny různorodé zájmy je v Českosl. obilní společnosti doma, dokazuje nejlépe ta okolnost, že za 3½letého trvání Společnosti jen dvakrát odvolal se přehlasovaný místopředseda ke správní radě.

Předseda Společnosti, který je jmenován vládou, nehlasuje, rozhoduje jen při rovnosti hlasů ve správní radě.

Fakt, který si musíme pamatovati, je, že *organizaci obilního monopolu tvoří u nás zájemci*. Tím vysvětlíme si mnohé boje a polemiky. Zájemci jsou citliví na svoje posice. Každý přesun vyvolává nespokojenost a zápasy.

Druhý fakt, který si musíme hned na začátku konstatovati, je, že *obilní monopol byl u nás zaveden co instituce efemerní*.

Trvání Československé obilní společnosti bylo při jejím vzniku omezeno do dne 30. června 1937, tedy na tři roky a bylo později, v roce 1936, prodlouženo na další 3 leta, tedy do 30. června 1940.

Tato šibeničně krátká doba života vyměřená zatím monopolu, musela míti další vliv na dnešní jeho organizační stav. Tato efemernost ponouká tím více k tomu zájemce, aby udrželi své posice a přenesli je k onomu okamžiku, kdy se rozhodne,

zda obilní monopol přestane existovat a vrátí se volné obilní hospodářství, či zda obilní monopol stane se u nás institucí trvalou. Ostatně udržení starých posic mělo i jiné důvody.

Když Čsl. obilní společnost byla uváděna v činnost beze vzorů a zkušeností, nikdo nemohl říci, jak se osvědčí a jaký bude mít vliv na celý hospodářský vývoj ve státě. Byla proto organisována tak, aby ten velký převrat, který vnesla do obilního obchodu, nestal se revolucí.

Zásadou bylo uspořádat v řízeném obilním hospodářství poměry tak, jak odpovídaly vojněmu obilnímu hospodářství za jeho posledních let. To bylo i přáním kompetentních činitelů a byla to jediná cesta, jak dát monopolní organismus vůbec dohromady.

Proto byly do obilního monopolu zařazeny všechny dosavadní složky obilního obchodu. Komisionářem Čsl. obilní společnosti mohl se stát každý, kdo prokázal, že poslední 3 leta před monopoem obchodoval na vlastní účet aspoň 50 vagonů obilí ročně. Kdo prokázal účast menší, byl ustanoven aspoň co nakupovač některého komisionáře. To platilo stejně pro soukromý obchod jako družstva, ať zemědělská či konsumní. Také výkup mlýnů byl upraven s ohledem na dosavadní stav.

Podobným způsobem upraven byl i vývoz a dovoz. Jmenovitě při vývozu ječmene dbáno bylo přísně toho, aby jen ti činitelé, kteří do té doby se jím zabývali, byli v něm v budoucnu účastni. Ječmen, vývozní čsl. zemědělský výrobek par excellence, jest artikl důvěry. Dlouholeté styky zahraničních odběratelů s domácími exportéry měly být co nejméně dotčeny novou úpravou. Byla vytvořena zvláštní organisace při Čsl. obilní společnosti „Sdružení vývozců čsl. ječmene“, jež spojovalo 37 firem, které prokazatelně vyvážely na vlastní účet a vlastním jménem nejméně 50 vagonů ječmene ročně. Při stanovení dovozních kvót krmiv byly boje ve Společnosti stejné jako při vývozních kvótách pšenice, ale ty byly proto, že při těchto artiklech bylo velmi těžko přesně prokazovat dovážení, či vyvážení množství. Ale i zde rozhodoval stav před monopoem. Kdo vůbec nevyvážel, neměl nároku na spoluúčast za řízeného hospodářství.

Prostě řečeno Čsl. obilní společnost přijala pro svou organisaci za základ *princip ancienity*.

Na stavu před monopoem nemělo být nic měněno, jmenovitě také pro ten případ, kdyby se obilní monopol neosvědčil a obilní hospodářství se muselo vrátit do svých starých volných kolejí. Princip ancienity odpovídal nejlépe faktu efemer-
nosti a faktu, že společnost tvoří zájemci.

Poměry vyvíjely se celkem hladce v prvních dvou letech monopolu. V třetím roce jeho existence bylo však už plno známek,

že Čsl. obilní společnost neudrží tuto statiku poměrů. Život není statika, nýbrž dynamika. A také hospodářský život a i za řízeného režimu není ztuhlým kamenem s neměnnou formou, nýbrž tvárnou hmotou stále měnící podobu.

Výkupní poměry začaly se v některých oblastech přiostrávat konkurencí jednotlivých komisionářů, patřících různým zájmovým skupinám monopolu, neb i uvnitř skupin různým směrům, zřejmě z toho důvodu, aby množství vykoupeného obilí rozhodovalo o obchodní posici v Čsl. obilní společnosti. Tedy ne ancienita, nýbrž množství výkupu. Jmenovitě v zemědělské skupině antagonismus mezi jednotlivými svazy družstevními (a to nejen mezi agrárními a lidoveckými) vedl často k bojům. Byly to boje o princip, zda Čsl. obilní společnost má být obchodně organisována na základě principu ancienity či množství výkupu. Před monopoem vybudované agrární družstevnictví bylo pro princip ancienity, poněvadž mu zaručoval určité posice, družstevnictví lidovecké a před monopoem nevybudované agrární pro princip množství výkupu, ježto zesílilo organizačně i obchodně teprve za řízeného hospodářství v důsledku jeho existence.

Nejdříve projevily se tento boj v zápasu nově založených t. zv. lidoveckých družstev za uznání komisionáře. Ten je už skončen jich uznáním. Je jen přirozenou věcí, že stejných práv domáhaly se i druhé skupiny Čsl. obilní společnosti pro své nové jednotky. Věc není skončena. Vláda vypracovala návrh směrnice komisionářských, v nichž princip ancienity při stanovení komisionářů jest opuštěn; dosud však vydány nebyly. Ustanovování komisionářů nemá být záležitostí Čsl. obilní společnosti, nýbrž jich jednotlivých zájmových skupin za určitých modalit.

Záležitost tato je velikého dosahu. Počet komisionářů, jichž bylo podle skupin:

v roce 1934	v	I. skupině	298,	je už dnes	374,
	v	II. skupině	33,		33,
	v	III. skupině	871,		965,
	ve	IV. skupině	521,		544,
			<u>1723</u>		<u>1916,</u>

při čemž bylo nakupovačů:

v roce 1934	2.913
v roce 1937	5.010;

tento počet bude v budoucnu ještě jistě stoupat. Znamená to víc *administrativní práce, jmenovitě v revisi, tedy zdražení režie.* To ale není to nejhorší, co vznikne vzájemnou konkurencí v ob-